

Lisa 3. SWOT - analüüside kokkuvõte

Valgamaa kohalike omavalitsuste arengukavade alusel hindas töögrupp Valgamaa kohalike omavalitsuste arengukavadest toodud SWOTid teemade kaupa. Valiti välja ekspertgrupi arvates kogu maakonna jaoks mõjusad tugevused, nõrkused, ohud ja võimalused. Seejärel ühtlustati sõnastused. Kutsehariduse ja täiskasvanute täiendõppe osale on lisatud väljavõtted Valgamaa Kutseõppekeskuse SWOTist, kuna omavalitsused seda osa peaaegu ei kajasta.

Alusharidus

Tugevus	Nõrkus
<ol style="list-style-type: none"> 1) Maakonnas optimaalne, piisav ja hea lasteaiaavõrk. 2) Hinnanguliselt on maakonnas lasteaia kohti piisavalt. 3) Kõikides omavalitsustes on lastele lähedalasuv jätkusuutlik lasteaed. 4) Valga linnas on olemas nõuetele vastav pedagoogiline kaader. 5) Tugev alusharidus. 6) Valga linna on olemas venekeelne alushariduse saamise võimalus. 7) Lastevanemad on lasteaedaega rahul. 8) Igal lasteaial on oma nägu. Peredel on valikuvõimalus lasteaedade vahel. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Mõnes omavalitsuses on lasteaiakohti vähe. 2) Lasteaia territooriumid on mõnes kohas nõuetekohase piirdeta. 3) On lasteaedu, mille hooned/ruumid on amortiseerunud ja/või ei vasta nõuetele. 4) Osade lasteaedade (lasteaed- algkooli) spordi- ja/või mänguväljakud vajavad uuendamist, on amortiseerunud, ei ole atraktiivsed. 5) On lasteaedu, mille mööbel on amortiseerunud ega vasta nõuetele. 6) Lasteaedade hooned ei ole kohandatud liikumispuuetega lastele õppimise võimaldamiseks 7) Logopeede, sotsiaalpedagooge pole alushariduse vajadusteks piisavalt. 8) Suur palkade erinevus riiklikult tasustatud ja kohaliku omavalitsuse palgal olevate pedagoogide (lasteaiad, huvikoolid) vahel. 9) Lasteaedade töötajate palgad ei ole motiveerivad. 10) Eriti osakoormusega töötavate töötajate palgad ei ole konkurentsivõimelised. 11) Mõnede lapsevanemate madal haridustase ja vähene teadlikkus ning huvi oma laste vastu.
Võimalus	Oht
<ol style="list-style-type: none"> 1) Kui lasteaia teenust vajatakse enam, kui seda on pakkuda, siis laiendamine ja soodsama asukoha leidmine 2) Keelekümbluse laiendamine venekeelses alushariduses 3) Projektide koostamine ja raha taotlemine väljaspool kohaliku omavalitsuse eelarvet 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Laste arv väheneb. 2) Noorte elujõuliste perede lahkumine töökohtade puudumise tõttu. 3) Kaadri vananemine ja õpetajate defitsiit. 4) Laste käitumishäirete kasv. 5) Lasteaedades on probleemid seotud peamiselt alarahastatusest tingitud ruumide halva seisundiga. 6) Laste väga erinev tase kooliminekul.

LISA 3 Üldharidus (alus-, põhi- ja keskkharidus)

Tugevus	Nõrkus
<ol style="list-style-type: none"> 1) Maakonnas hea koolivõrk. Hea, et koolid on kodule lähedal, turvalised. 2) Põhihariduse saamise võimalus kodu lähedal. 3) Maakonnas mitu koolis, kus saab omandada gümnaasiumihariduse. 4) On Valgas olemas venekeelse põhi- ja gümnaasiumihariduse saamise võimalus kas tavaklassi või keelekümblusmetoodikal. 5) Koolidel on õpilaskodusid (Otepää, Ala) 6) Haridusasutused on suures osas varustatud kvalifitseeritud õpetajatega. 7) Maakonnas on olemas nõuetele vastav pedagoogiline kaader, logopeed-sotsiaalpedagoog, õpiabi. 8) Toimub omanäolise kooli arendamine. 9) Haridusasutuste renoveerimine. 10) Kõikidel valla haridusasutustel on oma territoorium ja spordi- ning mänguväljakud. 11) Koolide materiaal-tehniline baas on heal tasemel, st olemas on kaasaegsed tehnoloogilised võimalused. 12) Hariduse kvaliteet on kohalikule omavalitsusele väga oluline tulemusnäitaja. 13) Haridusasutuste, rahvamajade ja raamatukogude jms asutuste piisavus maakonnas kui ka kohalikes omavalitsustes 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilaste arvud on erinevatel aastatel suures ulatuses kõikuvad. Koolid on võimelised tegelema oluliselt suurema hulga õpilastega, sest õpilaskohti jätkub. 2) Gümnaasiumiosas pole kõikides koolides õppesuunad välja arendatud. 3) Põhihariduse tasemel on lubatud normidega võrreldes liiga väikesed klassid, mis toovad vallale lisakohustusi finantseerimisel. 4) Gümnaasiumiklassides on vähe õpilasi, et rakendada maksimaalselt võimalikku rahastamismudelit. 5) Ühe klassikomplekti õpetamisel on osade ainete õpetajatel alakoormus. 6) Raske leida kooli vajalikke (tavaliselt osalise koormusega) aineõpetajaid ja muid spetsialiste. 7) Vananev õpetajaskond, teatud aineõpetajate puudus, eripedagoogide vähesus, täiendõppe kaootilisus. 8) Õppetöö pole õpilasele piisavalt motiveeriv. 9) Koolides ei kasutata piisava sagedusega kaasaegseid õppevorme, -meetodeid ja haridustehnoloogiaid. 10) Ressursside puudus õppekeskkonna parandamiseks ning materiaalse baasi täiendamiseks . 11) Koolihoone vajab renoveerimist. 12) Paljude maakonna koolide väliobjektid (staadion, mänguväljak, piirdeaed jms) vajavad korrastamist, muutmist mitmetarbelisemaks ning enamkasutatavaks. 13) Koolid vajavad rohkem ja mitmetarbelisemat spordiinventari. 14) Koolides on puudu aineklasside ruumidest: neidude ja noormeeste tööõpetuse klass, kunstiklass 15) Arvutiklassid vajavad investeringuid, infotehnoloogiavahendid vananevad. 16) Kooliraamatukogu jaoks kirjanduse hankimiseks ei ole raha. 17) Osade õpilaste vähene motiveeritus õppetööga tegelemiseks, tagajärjeks edasijõudmatus, põhjuseta puudumised ja koolist väljalangemine 18) Õppe- ja huvitegevuse vähene integreeritus, süvaõppe võimaluste ebapiisav valik. 19) Koostöö kodu ja kooli vahel ei ole piisav, suur hulk lapsevanemaid on passiivsed koolis toimuva suhtes. Mõnede lapsevanemate madal haridustase ja vähene teadlikkus ja huvi oma laste vastu.

Võimalus	Oht
<ol style="list-style-type: none"> 1) Puhta, mitmekesiste valikuvõimalustega gümnaasiumi loomine. 2) Jätkata koolikomplekside kaasajastamist sh mõisakoolide ka turismiobjektina arendamist. 3) Koolides oma suuna väljaarendamine. Nt pärandkulutuuri õpetus ja ettevõtlusõpe edasiarendamine, loodusharidus, leiutajate kool jms. 4) Lapsevanematel on võimalik valida haridusasutust nii asutuse suuruse, asukoha kui omandivormi järgi. 5) Haridusasutuste õpi- ja töökeskkonna parandamine hoonete ja territooriumite kaasajastamise kaudu, s.h nt staadioni rekonstrueerimisi multifunktsionaalseks spordiväljakuks, kooliparkide hooldamine jms 6) Haridusasutuste kindlustamine kvalifitseeritud õpetajaskonnaga, võimaluste loomine noorte õpetajate tööleasumiseks (korterid, motivatsioonisüsteem, tunnustamine jne). 7) Õpetajate koolituse arendamine, sihipärasus ja seotus arengudokumentide ja sisehindamise tulemustega. 8) Koostöö naabritega koolituste korraldamisel, noorteorganisatsioonide loomisel, tegevuste planeerimisel ja läbiviimisel, aineõpetajate leidmisel. 9) Koostöö Läti ja teiste välispartneritega nii asutuste kui ka KOV tasandil 10) Koostöö kohaliku omavalitsuste allasutuste vahel parendada. 11) Koostöö parendamine kohaliku meediaga ja maine parendustöö . 12) Arvutiklasside kasutamine täiskasvanute koolituseks. 13) Luua lastele mitmekesised õppimisvõimalused (õppelaborid keemias, füüsikas, bioloogias, tööõpetuses, kodunduses, kaasaegsed õpetamismeetodid jne) ja arengutingimused, esinemisvõimalused. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Liiga palju koole, kuid vähe lapsi, sest laste hulk sh sündimus väheneb. 2) Noorte elujõuliste perede lahkumine töökohtade puudumise tõttu. 3) Töökohtade vähenemine ja elanike vaesumine. 4) Kooli kaugenemine kodukohast. 5) Lasteaedade ja kooli gümnaasiumiastme sulgemine. 6) Kaadri vananemine ja õpetajate defitsiit. 7) Vajaduse tekkimisel ei suudeta leida kvalifitseeritud pedagoogilist personali. 8) Laste käitumishäirete kasv 9) Koolide madala mainega seotud ohud nii õppijate kui õpetajate hulgas. 10) Kartus uuenduste ees, otsustamatus. 11) Ebaterve konkurents, koostöö puudus erinevatel tasanditel.

Kutse- ja kõrgharidus, täiskasvanute õpe

Tugevus	Nõrkus
<ol style="list-style-type: none"> 1) Koostöö Lätiga. 2) Kutseõppekeskuse olemasolu. 3) Olemas riigikoolid (Jaanikese kool). 4) Olemas erakool (Audentese spordikooli Otepää filiaal). 5) Süsteemne, asjatundlik, järjepidev koolituskeskuse tegevus Valgamaa Kutseõppekeskuses. 6) Valgamaa Kutseõppekeskuses väga palju erinevaid koolitusi erinevatel erialadel, erinevas vanuses õppijatele. 7) Piiriäärne paiknemine. 8) Piiriülene koostöökogemus. 9) Toetav infrastruktuur. 10) „Ajude“ juurdevool. 11) Õpetatavad valdkonnad on sobivad ja erineval tasemel 12) On soov uusi valdkondi arendada 13) Lätlaste kindel soov õppima asuda 14) Saab riikliku kutsekvalifikatsiooni 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilaste/ õppijate vähenemine. 2) Õppijate liikumine Tartu suunas. 3) Professionaalseid õpetajaid sh kutseõpetajaid on vähe. 4) Mõned erialad hääbuvad (müüja, õmbleja). 5) Kaasaegse õppevara kasutamine on väga passiivne. 6) Raskused prognoosimisel, milliseid erialasid õpetada. 7) Tasulistele kursustele tuleb vähe õppijaid, kursused ei täitu. 8) Arendus- ja nõustamisprojektide kogemuse puudumine. 9) Infosüsteem (IT). 10) Spetsialiseerumine pole väljastpoolt märgatav. 11) Lätikeelse pedagoogilise kaadri puudumine meie koolis 12) Kultuurilised erinevused
Võimalus	Oht
<ol style="list-style-type: none"> 1) Kutsekool maakonnas. 2) Omandada kutseharidus maakonnas. 3) Täiskasvanute huvi täiendushariduse vastu. 4) Võimalus kaasata õpetajaid ja spetsialiste Lätist. 5) Üldriiklike õppematerjalide valmistamine. 6) Erinevad riiklikud toetused ja projektid. 7) Koostöö süvendamine Töötukassaga, ettevõtetega, EAS-iga, välispartneritega. 8) Tööle võtmisel nõutakse rohkem erialast kutsetunnistust. 9) Igakülgne täiend- ja tasemekoolitus. 10) Luua ettevõtlusinkubaator kutsekooli juurde. 11) Suunata, arendada piirkonna ettevõtlust. 12) Rahvusvaheliste projektijuhtide kaasamine. 13) Eesti ettevõtted koostöös Eesti-Läti kaubanduskojas ja organisatsioonides, keeleoskuse paranemine. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Õpilane lõpetab kooli, aga kohapeal tööle ei saa. 2) Praktikakohti jääb järjest vähemaks. 3) Õpilaste arv ääremaal väheneb, nad koonduvad keskustesse. 4) Finantsolukord muutub. 5) Inimeste passiivsus. 6) Kui ei suudeta strateegilistes eesmärkides kokku leppida. 7) Lõhkuv konkurents (arendus- ja nõustamiskeskused) 8) Koostöö nõrk. 9) Mitmete kutseõppekeskuste juhtimise tsentraliseerimine. 10) Kultuurilised erinevused. 11) Riiklik proteksionism. 12) Rahvusvaheline rahastamine. 13) Pedagoogiline kaader. 14) Kas riiklik koolitustellimus kasvab?

Huviharidus, noortekeskused

Tugevus	Nõrkus
<ol style="list-style-type: none"> 1) Hariduse korraldus andnud lastele häid võimalusi nii alus-, põhi- kui üldkeskhariduse omandamiseks ning vaba aja sisukaks veetmiseks. 2) Võimalused loodud noorsootöök, huvialahariduseks ja spordiks. 3) Noorsootöö korraldamisega tegelevad valdades/ linnades noortetoad ja noortekeskused. 4) Heal tasemel ja toimiv muusikaalane huviharidus 5) Looduslikud tingimused, väljaehitatud infrastruktuur ja üritusterohkus on sporditegevuse mitmes Valgamaa paigas, eriti aga Otepääl. 6) Koolides on sportimisvõimalused, staadion jm. spordiobjektid. 7) Aktiivne kultuuri- ja sporditegevus. 8) Koolide juures toimib tasuta laiapõhjaline huvitegevus: on koore ja tantsurühm, toimub osavõtt tantsu-ja laulupidudest. On pikaajalised kultuuritraditsioonid. 9) Koolide juures toimub palju õpilasüritusi. 10) KOVides toetatakse huviharidust rahaliselt, ringides osalemine on lastele tasuta. 11) Arenev noortetöö, noorsootööorganisatsioonide koostöövõrgustik toimib. 12) Koostöö Lätiga. 13) Turvaline keskkond. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) On koole, kus võimla ja staadion ei vasta nõuetele. 2) Huviringides osalemise võimalus puudub kaugemal elavatel lastel. 3) Õppe- ja huvitegevuse vähene integreeritus. 4) Vähene koostöö koolide ja noortekeskuste vahel. 5) Ringijuhtide ja muusikapedagoogide madal töötasu. Ringijuhid ei suuda end ise koolitada, nende tasu pole selleks piisav. 6) Muusikakoolil on madalate palkade tõttu raske õpetajaid leida. 7) Muusikakoolil ei piisa vahendeid uute muusikariistade soetamiseks. 8) Laste huvid on muutunud, paljude olemasolevate ringide vastu on huvi väike. 9) Huviringide ühekülgus (kooli vanem aste ja poisid on vähem hõlmatud). 10) Poiste huviringe on vähe. 11) Poiste osavõtt huvitegevusest on tüdrukutega võrreldes tunduvalt väiksem. 12) Noorte vähene aktiivsus. 13) Lastel ja noortel on vähe võimalusi aktiivseks vaba aja veetmiseks ja tööks suvisel koolivaheajal.
Võimalus	Oht
<ol style="list-style-type: none"> 1) Aktiivsemalt turundada, selleks rakendada KOVide ja maavalitsuse poolset spordiürituste korraldajat ning ühtset poliitikat. 2) Oleks vajalik noortekeskuse tihedam koostöö nii kultuurikeskuse kui ka vallavalitsusega ja kooliga. 3) Maakondlik koostöö erinevate osapoolte vahel; koolid, huvikoolid, noorte-ja külakeskused. 4) Ettevõtjate, lapsevanemate, aktiivsem kaasamine kooliellu ja noorsootööalastesse ettevõtmistesse. 5) Kaasata enam noori noorsootöoga seotud otsustusprotsessi. 6) Spordiringide tegevust hoogustaks treenerite lisandumine. 7) Sportimistingimuste arendamine 8) Võimaldada noortele mitmekesise vaba aja 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Laste arv väheneb. 2) Huvihariduse probleemid on seotud soovitud väiksema rahastatusega.

<p>tegevusi, sh laste mänguväljakute rajamine.</p> <p>9) Huvihariduse võimaluste mitmekesistamine, poistele huvi pakkuvate tegevuste arendamine.</p> <p>10) Huvitegevuse ja noorsootöö arendamine (uued atraktiivsed alad).</p> <p>11) Parendada ja tugevdada tervise edendamistööd ja –teavitust noorte hulgas.</p>	
--	--

Karjäär ja nõustamine

Tugevus	Nõrkus
<p>1) Oma sellekohase suuna loonud koolis pärandkultuuri õpetus ja ettevõtlusõpe jms säilitamine ja edasiarendamine.</p> <p>2) Täiskasvanute ja noorte vabahariduslikud koolitused.</p> <p>3) Valgamaa noortele on maakonnas karjääri- ja nõustamiskeskus.</p> <p>4) Väga töökas ja entusiastlik karjääri- ja nõustamismeeskond, kes Valgamaal tegutseb.</p> <p>5) Paljudel koolidel on hea koostöö teiste Eesti koolide, spordiorganisatsioonide ja asutustega.</p> <p>6) Õppimisvõimalused ka erivajadustega lastele (nt Jaanikese kool, individuaalsed õppekavad koolides, transport mujale koolidesse).</p>	<p>1) Mõne lapsevanema madal haridustase ja vähene teadlikkus ning huvi oma laste vastu.</p> <p>2) Ebapiisav noorte kutse- ja karjäärinõustamine.</p> <p>3) Ümberõppe võimalusi ikka vähe või puuduvad maakonnas, vähene kutsenõustamine.</p> <p>4) Probleemiks on kursuste planeerimisel liigne direktiivsus, kohalike koolitajate vähesus ja materiaal-tehnilise baasi puudumine, et pakkuda koolitusi meestele.</p>
Võimalus	Oht
<p>1) Pakkuda noortele teavet valla töökohtadest ja head kutsenõustamist, praktikabaaside pakkumine valla ettevõtetes.</p> <p>2) Kutsenõustamine ja edasiste õpingute toetamine sihtotstarbel.</p> <p>3) Tööharjumuse ja –distsipliini juurutamine, eriti noorte seas.</p> <p>4) Vanemate teadlikkuse tõstmine koolituste kaudu.</p> <p>5) Lastevanemate kaasamine hariduse arendamisse.</p> <p>6) Valla elanikkonna elukestva õppe soodustamine.</p> <p>7) Töötute ümber- ja täiendõppe võimaldamine.</p> <p>8) Uuring töötute huvide ja oskuste kohta kohapeal.</p> <p>9) Maakonnas on haridusseltse nt on Pühajärve Haridusselts, Lüllemäe rahvaõpistus jts, kes korraldavad kohalikul tasandil elukestvata õpete, pakuvad täiend- ja huviharidust.</p> <p>10) Ettevõtjate vaheline koostöö ja infovahetuse toimimiseks korraldada ümarlaudu, koolitusi, õppereise.</p>	<p>1) Kaadri vananemine ja õpetajate defitsiit.</p> <p>2) Laste käitumishäirete kasv.</p>

Tugiteenused ja taristud hariduses

Tugevus	Nõrkus
<ol style="list-style-type: none"> 1) On olemas tugispetsialistid, logopeed-sotsiaalpedagoog, õpiabi, koolieelne ettevalmistus. 2) Maakondliku nõustamiskeskuse olemasolu. 3) Tagatud on koduste koolieelikute kooliks ettevalmistamine koolide juures. 4) Koolides tegutsevad pikapäevarühmad. 5) On loodud võimalused erivajadustega laste õppeks (Jaanikese, Taheva, Helme kool, individuaalsed õppekavad koolides, transport mujale koolidesse). 6) Erivajadustega laste koolis on loodud võimalused õppimiseks liikumispuudega lastele. 7) Koolid on valmis läbi erinevate õpete ja investeeringute hariduslike erivajadustega laste õpetamiseks kodulähedases koolis. 8) Põhikooli lõpuni kõigile õpilastele tasuta koolitoit koolisööklas. 9) On toimiv koolitransport, st lapsed saavad kooli ja koolist koju koolibussidega ja/ või ühistranspordiga. 10) Tagatud kooli ja kodu vaheline transport õpilastele, kes elavad kaugemal kui kolm kilomeetrit. 11) Õppekava toetavateks klassiekskursioonideks ja kultuurisündmusteks tagatud transport. 12) Mõnele koolile annab omanäolisust ja tuge kooliaed, ajalooline ja/või omanäoline koolihoone koos mõisapargiga, õpperada jms. 13) Koostöö erinevate institutsioonide vahel. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Koolibussiga sõitvatel õpilastel pikk koolipäev, sõltub bussiliiklusest. 2) Koolitee ei ole lastele kõikjal ohutu, ohutumaks muutmiseks on vaja kergliiklusteed. 3) Gümnaasiumiõpilased ei saa koolis tasuta süüa. 4) Käitumis- ja emotsioonihäiretega laste arvu suurenemine ja nendega / nende toimetulek. 5) Kõikides koolides ei ole tugispetsialiste erivajadustega õpilastele. 6) Logopeedilise ja sotsiaalpedagoogilise teenuse vähesus ja puudus koolieelses eas. 7) Haridusasutused ei ole kohandatud liikumispuudega õpilastele. 8) Õpilaskodude puudus (nt sotsiaalselt mittekindlustatud lastele). 9) Lastega peredel suured väljaminekud toidule, riieale, jalanõudele, spordivarustusele, õppevahenditele ning suured olmekulud.
Võimalused	Oht
<ol style="list-style-type: none"> 1) Õppimist ja õpetamist toetavate tugistruktuuride terviklik väljaarendamine nii kohaliku omavalitsuse kui maavalitsus tasandil. 2) Optimaalne ja vajaduspõhine koolitransport. 3) Õpetajate ja lapsevanemate koolitused. 4) Pere tugiisiku teenuse pakkumine, vajadusel töötajate koolitamine. 5) Toimetulekuraskustega perede lastele kompenseerida kulutusi koolivahenditele või ühiselamule. 6) Valmistada lasteaia- ja kooliõpetajaid ette tööks puuetega lastega, luua lasteasutustes võimalused puuetega laste ligipääsuks ja paindlikuks õppeks. 7) Kaasata puuetega noori kutsenõustamisse, töötutele mõeldud nõustamisse ja tööharjutusteenusele, pakkudes neile sisukat 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Laste käitumis- ja emotsionaalsete häirete kasv. 2) Erivajadustega laste arv suureneb 3) Alkoholilembus inimeste (eriti noorte) hulgas ja noorte perede hulgas. 4) Noorte lahkumine vallast, linnast, maakonnast. 5) Sotsiaalsete probleemide jätkuv süvenemine suurendab kihistumist õpilaste hulgas. 6) Riikliku toetuse puudumine ja ebapiisavad vahendid noorsootööle ning huviharidusele kohalikul tasandil pärsivad noorsootöö korraldamist. 7) Alkoholi tarbimine, suitsetamine ja muude sõltuvusainete tarbimine muutub alaealiste hulgas üha populaarsemaks. 8) Erialaspetsialistide puudus, noored ei pöördu peale õpinguid tagasi.

vaba aja veetmist ja teenimisvõimalust
avalikel töödel.

- 8) Koolitada töötute juhendajaid ka puuetega inimeste tegevusjuhendajatele vajalike teadmiste saamiseks.
- 9) Vallas erivajadustega laste õpetamiseks vajaduse tekkimisel paindlikult täiendavate võimaluste loomine.